

deltagande demokrati

Texthäfte 4

Kvinnor, jämlikhet och mångfald

- Deltagande budget i Belém do Pará, Brasilien
- Arbetarråden under hungerupproret 1917
- En omfördelande demokrati
- Kvinnor och kompetens

Studiematerial om Deltagande Demokrati

Framtaget av America Vera-Zavala på uppdrag av
Vänsterns Internationella Forum augusti 2005

Formgivning och sättning Pål Brunnström

språk: svenska, finns även på engelska och spanska

Samtliga häften kan laddas ned på

www.vansternsinternationellaforum.se

Deltagande budget i Belém do Pará, Brasilien

Den erfarenhet jag kommer att tala om är stadskongressen. Denna kongress är vårt sätt att genomföra den deltagande demokratin i vår stad, Belém. Den här stadskongressen ser sig som ett utrymme som är socialt konstruerat för kollektiv planering av offentlig politik, och social, ekonomisk, kulturell utveckling i staden. Stadskongressen är också ett instrument som gör det möjligt för folket att utöva kontroll över hur beslut tillämpas i verkligheten. Det är alltså folket själv som fattar besluten i de olika instanserna i stadskongressen. Slutligen är denna stadskongress också någonting som driver på skapandet av en annan typ av representation. Med det menar jag att man bygger upp olika organ för folkmakt. Det är distriktsråd, i olika instanser, upp till själva stadsstyrelsen, som består av ca 50 personer som väljs i kommunfullmäktige, kommunrådet. Där utgår man från en princip där folket är organiserat i olika instanser till exempel i boendeföreningar, i kyrkor, eller fotbollslag. En mängd olika sätt. Stadskongressen erkänner alla typer av kollektiv organisation som folk deltar i. Det gäller både politiska rörelser, fritidsrörelser, religiösa och så vidare.

Strukturen är sådan att man har tre områden för deltagande. Denna stadskongress är alltså organiserad i tre olika avdelningar. De första är den territoriella avdelningen där människor är med på grund av att man deltar i boendeföreningar eller hyresgästföreningar, det är alltså en slags organisatorisk del av det här. Den andra delen är den fackliga eller yrkesmässiga delen, där folk är med på grund av att man tillhör ett visst yrke eller att man arbetar till exempel inom sjukvården eller skolor, till exempel metallarbetare är organiserade och finns med i den delen. Den tredje delen är den största som vi kallar för övertygelseavdelningen, där är man med för att man tillhör till exempel en religiös förening. Det är till exempel afrikansk religion som samlar människor kring Candombe och det finns flera

Föredrag av Luiz Arnaldo Campos, ansvarig för staden Beléms internationella relationer.

Från den internationella konferensen om Deltagande Demokrati, organiserad av Vänsterns Internationella Forum tillsammans med ABF Stockholm och Centrum för Marxistiska Samhällsstudier 9 – 10 oktober, 2004. ABF-huset i Stockholm. Transkriberad av Stefan Sjöberg. Redigerad av Eva Björklund, America Vera-Zavala.

andra rörelser. Det är alltså även icke kristna rörelser som går samman och utövar sina intressen, utövar sina rättigheter som stadsmedborgare i den här avdelningen.

Det är alltså de här tre organisatoriska delarna i stadsrådet, och arbetssättet är grundat på den principen att tio personer som går samman väljer ett ombud som de väljer sinsemellan. Och så organiseras allt arbete utifrån de här tre delarna, som vi talar om. Man håller möten och konferenser. När det gäller den territoriella avdelningen är det så att om man är med i en boendeförening eller gatuföreningar, så har man då församlingar där man samlar olika sådana likartade organisationer för att diskutera gemensamma problem och intressen. Om vi tänker oss att vi arbetar vid en skola till exempel, då organiserar vi oss i skolan och så deltar vi uppåt så att vi sedan till slut deltar i en kongress för alla lärare eller skolarbetande människor i Belém. Och när jag talar om den här övertygelseavdelningen, den tredje avdelningen, så kan det vara till exempel St Eria rörelsen som samlar människor i en organisation, då har de kongresser för människor som deltar i andra sådana afroreligiösa organisationer. Och man väljer sina ombud på olika nivåer på det sättet.

Så organisationen sker utifrån dessa tre delar. Och där utövar medborgarna sina rättigheter och sina intressen. Sedan har vi något som kallas för transversella tematiska konferenser, till exempel konferenser om mänskliga rättigheter i kommunen. Då kan alla delta i denna stora konferens om mänskliga rättigheter där man diskuterar kommunalpolitiken utifrån de mänskliga rättigheterna. Vad man behöver utöva bättre och var har man problem och så vidare på olika områden. Vi har exempelvis en kommunal konferens för finansieringsfrågorna, de ekonomiska sakerna tas upp där, var kommer pengarna ifrån till staden till exempel och vad som händer med skatterna, kommunal- och regional skatt och de investeringar som görs. Där diskuterar människor som kommer från olika håll frågorna.

De här olika kommunala konferenserna som man håller om kommunalpolitik, till exempel hälso- sjukvård, utbildning och

annat, det är en process där människor blir organiserade omkring sina intressen och där man diskuterar frågorna och den offentliga politiken. Innehållet i den offentliga politiken diskuteras alltså. I den här processen väljer man ombud tills man kommer upp till den allmänna stadskongressen, där man samlar alla dessa ombud. Det är en församling där omkring 5000 ombud deltar. Där diskuterar man frågor som har fattats beslut om i de här olika transversella tematiska konferenserna, och kommunstyrelsen har då olika organ för planering och de lägger fram inför denna kongress ett dokument, som utgör den centrala planen för staden. Den här planen diskuteras sedan i den allmänna kongressen ännu en gång och det är där man sedan antar den. I den allmänna kongressen väljer man också de 50 personer som ska ingå i kommunstyrelsen eller stadsstyrelsen. Det är det organ som är medförvaltningsorgan och arbetar tillsammans med borgmästarens instanser i staden. Det här är ingenting färdigt en gång för alla utan formerna för politiken utvecklas hela tiden och jag kan säga att det här organet ännu inte har initiativrätt utan de får snarare till diskussion olika förslag från kommunstyrelsen. Men man får alltmer olika möjligheter att agera så att man kan komma med förslag till kommunstyrelsen.

Det är alltså olika former som är föremål för konstruktion hela tiden, för man bygger hela tiden vidare på det här. Det är inte en gång för alla givet. För närvarande tar vi större steg framåt för att fördjupa den här processen. Jag skulle kunna tala om det första som var en folkomröstning. Kommunalplanen som antogs i stadens allmänna kongress, den togs upp i en folkomröstning. Under sju dagar hade man valurnor utplacerade till exempel i butiker, på posten och ute i skolorna och sjukhus. Därigenom fick man en större förankring för beslutet och på det viset försökte vi minska klyftan mellan dem som är aktiva och de människor som inte deltar så mycket. Problemet är just det som America talade om i sin inledning. Här har vi det klassiska problemet inom den deltagande demokratin. Det kan lätt bli en minoritetsdemokrati. När man har perioder där

det är stor aktivitet igång i samhällskampen, då får man väldigt många med i de här rörelserna och det viktiga är ju att den deltagande demokratin inte sedan utvecklas till att bli en minoritetens demokrati. Vi måste försöka att hitta teoretiska lösningar på detta och då har vi i praktiken kommit fram till detta med folkomröstningar. Det är här alltså frågan om en plan som antagits i kongressen men som sedan underställts en folkomröstning.

Ett annat exempel är där man har byggt upp lokala organ som vi kallar folkmaktsorgan, de ska också ses som en process. Man har valt olika kommunfullmäktige för olika distrikt. Det är så att Belém är indelat i åtta distrikt. Det är åtta stora territoriella enheter som tillsammans bildar Belém. Och i stadskongressen har man skapat det man kallar distriktskongresser också. I de valen får alla människor över 16 år ställa upp som kandidater. Och alla människor har rätt att välja. I Brasilien är det för övrigt så att det är obligatoriskt att rösta. Om man inte röstar i ett parlamentsval eller presidentval så begår man ett brott faktiskt. Det är obligatoriskt alltså. Det är inte bara en moralisk plikt och inte bara rättighet utan det är också en plikt man har. Och i de här distriktskongresserna finns det inget bestämt i lag så där är det frivilligt att rösta. Men trots det var det ändå 30 procent av befolkningen som gick och röstade. Man gick ut en söndag som var väldigt het och gick till rösturnorna. Så för oss var det en stor triumf och det visar på att människor verkligen känner sig engagerade och det är verkligen intressant att se det.

Jag tror att i stora drag har jag därmed beskrivit hur det fungerar i Belém. Vi anser att det är av avgörande betydelse när man ser på den deltagande demokratin att det ska vara en form för folklig makt. Det handlar om att människor inte bara ska besluta om budget och investeringar utan man måste vara med och besluta om innehållet i den offentligt förda politiken. Det är ju så att staden i sig inte är en ö och det är inte bara den kommunala makten som är relevant, utan det är delstatsnivån som är viktig också att ta hänsyn till. Och vi har den federala

nivån. Allt detta påverkar ju staden. Så vi måste ta hänsyn till de här olika nivåerna, de finns också närvarande i staden, i dess förvaltning.

När man sammankallar människor till deltagande för att utforma den kommunala politiken så betyder det också att man gör medvetandet om hur samhällets mekanismer fungerar större bland medborgarna. Folk får större insikter i hur det fungerar, den lokala nivån, den regionala nivån och den nationella nivån. Och vad man kan åstadkomma på det lokala planet och vad man inte kan åstadkomma. Det är sådana frågor som uppstår i de här sammanhangen. Hur man kan gå samman för att uppnå det som man egentligen inte får för de uppifrån. Hur man kan kämpa mot lagar, hur man ska kämpa mot fördomar, hur man kan få bukt med machismen och hur man ska få bukt med religiösa fördomar och hur man ska driva på kvinnorörelsen. Hur man ska få bort fördomar mot de homosexuella och hur man ska få till stånd en stad som blir en integrerad del i rörelserna för att få en social förändring tillstånd, i Amazonområdet, i Latinamerika och i hela världen.

Vi kommer att vara säte för ett socialt forum. Det är något som vi har diskuterat oss fram till och då är en fråga också hur man ska delta solidariskt också i det palestinska folkets kamp. Belém har en systerstad, nämligen Betlehem i Palestina. Och det är ett kollektivt fattat beslut. Belém är den stad i Brasilien som har starkast solidaritet med det palestinska folket och det har man beslutat i de här folkliga organen i Belém. Man anser att vi måste ställa upp för det palestinska folket. Trots att det finns många judar i staden så har man röstat fram och beslutat detta. Det kan låta som en motsägelse men folket har alltså velat uttrycka denna solidaritet.

Det här är en process som leder till att man utvecklar människors medvetande och människors kunskaper. Folk hålls inte utanför utan man kommer in och förstår de mekanismer som stadens politik fungerar utifrån. Stadskongressen är alltså ett slags process som leder till en social mobilisering. Vi har en guvernör i vår delstat som är en högerguvernör, det

socialdemokratiska partiet i Brasilien är ett högerparti och han tillhör det partiet den här guvernören.

Man diskriminerar Belém när det handlar om att fördela skattemedel. Belém kanske har rätt till 20 procent men man får bara 10 procent, och därmed får man ju väldigt stora problem när det handlar om sanitetspolitik, skolpolitik och sjukvård. Det här är sådant som man diskuterar i stadsrådet. Och det här leder till folkrörelser och manifestationer och man håller olika möten och lämnar in petitioner för att få bort den här situationen. Så det blir konkret ett instrument för att mobilisera människor i samhället.

Det sista jag skulle vilja säga är att det är en process, och trots alla framgångar som vi fått är det en lång väg att gå. Man kan säga att vi har ungefär 30 procent av Beléms befolkning som är mobiliserad och aktiv i det dagliga livet som förstår den här kampen och hur den här organisationen har stor betydelse för det dagliga livet. Det är alltså 30 procent som är aktivt deltagande. Stadskongressen är inte det enda sättet som man organiserar människor i Belém, för högern driver också på sina organisationer. De försöker att organisera människor på sitt sätt. Kommunfullmäktige som tillhör högerpartier öppnar olika kontor ute i bostadsområdena och börjar organisera människor i enlighet med klientelismens principer. Man ger donationer till läkemedel och man sätter upp busslinjer för att folk ska kunna resa och man försöker också till och med att dela ut matkorgar till människor, och det är också en form av organisation. Man får röster i utbyte mot de här tjänsterna. Man får röster för den egna politiken och de egna kandidaterna.

Vart fjärde år så har vi den här kampen mellan de båda typerna av organisation och det är ju naturligtvis inte begränsat till detta. Det finns ju andra faktorer också. Det har att göra med kandidaternas personlighet och om vänstern kan komma med en bra kandidat eller om man lyckas komma ut med ett budskap. Vi är mycket beroende av hur det går för presidenten Lula. Det har stor betydelse för olika lokala frågor som det råder delade meningar om. För åtta år sedan vann vi för första

gången och för fyra år sedan andra gången, och nu är vi mitt uppe i en kampanj och vi har den andra omgången i valet nu. Det är tredje november som valet ska ske och där slåss högern mot vänstern i Belém. Det är de röda mot de gula som vi säger.

Högern har olika symboler och är starkt organiserad i Belém. I de norra delarna av landet så har man varit mycket stark när det gäller högern. I Pará som är vår delstat, det är där de flesta mord mot lantbefolkningen begås, alltså ledare för landsbygdsbefolkningen, det är där vi har en starkare organisation för storgodsägare. Man tar till och med till vapen alltså. Så för högers del är det så att ha ett vänsterstyre i delstatshuvudstaden det är något fruktansvärt och det här är något som man pratar om varenda dag. De röda håller fortfarande Belém säger man och man försöker sabotera för oss hela tiden för att få tillbaka kontrollen över staden.

Vi är ju glada över att de tycker det är så besvärande för dem, att vi arbetar mot deras intressen, att vi arbetar mot deras makt och att vi drar undan basen för deras dominans som har legat bakom så stort elände och så många olika händelser i vårt land, i ett så rikt område som Amazonlandet. Vi har de största mineralresurserna i världen. Man exporterar mycket järn och guld och mangan och ädelstenar. Vi har skogarna och en mycket bördig jord, men vi är väldigt fattiga. Otroligt fattiga trots det. Det finns det ingen anledning till, delstaten Pará rymmer två gånger Frankrike, befolkningen är bara på sex miljoner. Det är alltså två gånger så stort som Frankrike men bara sex miljoner lever där, och med så stor rikedom borde alla invånare vara miljonärer egentligen. Men vi är mycket fattiga.

Jag vill avsluta med att säga att den här erfarenheten för oss med den deltagande demokratin betyder för oss idag, att vi från och med idag bygger upp en ny kamp som står upp mot kapitalismen. Det är som en skola, som en brygga där man drar lärdom av det förflutna. Stadskongressen till exempel, den står för att sprida minnet av den stora Cavanna revolutionen som var den största folkliga rörelsen i Brasilien. Mellan 1835 och 1840 hade man kontroll över Amazonlandet. Då styrde folket

faktiskt, och det var just från Belém. Man hade tre folkliga regeringar, som styrde Amazonlandet från Belém och minnet av detta är något som vi hela tiden tar upp. Det är alltså en brygga till det historiska minnet, det är ju det som måste vara vår kompass, som måste ligga till grund för våra principer och som visar framåt vilken riktning vi bör gå. Man kan inte tänka sig en process för deltagande demokrati om man inte har bryggan bakåt, och med det menar jag alltså att det blir en skola där människor och de folkliga rörelserna får lära sig hur man kan styra en stad och hur man kan bygga upp en makt, och hur man ska kunna stå emot dem som exploaterar och förtrycker oss.

Det är alltså en högst levande rörelse, som under det att kapitalismen råder inleder en process för att ge folket makten, det vill säga att folket tar makten över sin stad, sitt land, sitt liv, sin framtid och sitt öde.

UTFRÅGARE: ANN-MARGARETHE LIVH, GRUPPLEDARE FÖR VÄNSTERPARTIET I DEN STYRANDE MAJORITETEN I STOCKHOLMS STAD.

I Stockholms stad har vi i Vänsterpartiet börjat, med inspiration av America och andra, att arbeta och fundera och tänka på hur vi ska kunna arbeta med direkt demokrati, deltagande demokrati i Stockholm. Som America sa i sin inledning, håller vi på att lära oss av andra delar av världen. Sverige är inte alltid ute och lär ut.

När vi har tittat på hur vi ska jobba med deltagande demokrati i Stockholm, då har vi tittat på Belém, på Porto Alegre, och på de saker som kommit upp på den här konferensen. Det är inspirerande, och vi har mycket att lära. Det är många olikheter mellan Brasilien och Stockholm men många likheter också faktiskt. När vi pratar om direkt demokrati eller deltagande demokrati, då tänker man mycket på de förorter där vi har väldigt lågt politiskt engagemang. Där vi har ett valdeltagande under 50 procent, till exempel i Rinkeby där jag sitter i den lokala stadsdelsnämnden.

Det jag skulle vilja fråga, nu har det redan kommit fram väldigt mycket, men jag skulle ändå vilja göra en jämförelse. För jag

har jobbat mycket med försök till olika former av lokal demokrati, bland annat i Tensta-Rinkeby. Där har varit dels som America tog upp, vad man kan kalla den här dåliga formen, att man kallar folk, kom och tyck lite, och sedan kanske vi gör som ni vill om ni har tur. I många demokratiprojekt blir det tyvärr så att de som redan har en röst, som redan kan mobilisera, får ytterligare en plattform. Andra demokratiförsök där jag jobbat har det varit så att man bildat olika råd, som ska vara med och bestämma, till exempel ungdomsråd, skolråd, pensionärsråd, handikappråd och så vidare. Men även där hamnar människor som också har andra arenor. Vi har svårt att nå de människor som inte har något fora. Därför vill jag gärna att du utvecklar det lite. Du säger att det är 30 procent av befolkningen som är engagerad i det här. Är det partimedlemmar, alltså i hur stor utsträckning är de partimedlemmar? Är det människor som redan har arenor, eller har ni lyckats mobilisera även andra grupper?

LUIZ ARNALDO CAMPOS: Vi känner oss väldigt stolta över dessa 30 procent, för de flesta av dessa människor är fattiga. Den allra största majoriteten är fattiga människor. För att vi ska få en uppfattning om hur det ser ut i Belém är det så att 2/3 av de arbetande människorna arbetar inom den informella sektorn. Arbetslösheten är mycket hög. Det är en stad där 80 procent av invånarna är fattiga. Vår folkliga organisation finns där och verkar bland de fattiga. De människor som deltar i hela processen och stadskongressen är till allra största delen människor som är en skatt för oss. De utvecklar sin medvetenhet som medborgare, blir alltså medvetna människor genom den här processen, i samband med stadskongressen. Detta med valen i Belém är särskilt relevant i de fattiga stadsdelarna. Det är här högerkrafterna sätter in sina stötar, där man försöker skaffa sig röster genom olika favörer. Det är fullt av röda och gula flagor i de här stadsområdena, mer av den ena eller andra. Det är en väldigt stor kamp politiskt som pågår just nu. Det är stora skillnader naturligtvis. Men enligt vår erfarenhet i Belém tycker jag man kan säga att den speciella mobiliseringsgraden inte har

att göra med utbildning, som att det skulle vara lättare att mobilisera de utbildade. Jag tror vår kamrat från Venezuela kan säga detsamma. Med ännu större rätt än vad jag säger. Jag känner till Venezuela lite grand och hur det ser ut där.

De som har huvudrollen i Latinamerika, det är något oerhört vi har sett när man har slagit ner statskupperna, det är ju vanliga människor som åstadkommit det här. Vi har sett hur det var i Caracas också. Människor kom ner från kullarna i staden och intar gatorna. Det är faktiskt inte på det sättet, att det måste vara så, det klart det är lättare för folk om de har utbildning att förstå hur det fungerar. Men enligt vår erfarenhet måste jag säga, även om det kanske ser olika ut i olika delar av Latinamerika, men det visar ändå på att det inte skulle vara något nödvändigt villkor för den sociala mobiliseringen.

ANN-MARGARETHE LIVH: Om jag ställer en följdfråga då. Dels lite mer konkret eftersom vi vill börja i Stockholm att arbeta med deltagande demokrati, om just budgeten. Då skulle jag vilja veta, är det så att man har rådslagen om hela budgeten? Sedan skulle jag vilja ha en kommentar om, det är ju ett fruktansvärt svårt arbete att föra ut, och förutsättningarna för det här budgetarbetet i alla barrios, förorter, till alla människor som ska delta. Hur har ni lagt upp det här folkbildningsarbetet, som ni måste ha bedrivit? Några kommentarer om det skulle jag vilja höra.

LUIZ ARNALDO CAMPOS: När vi inledde det här med den deltagande demokratin i Belém för åtta år sedan, tillade vi också detta med deltagande budget. Alltså den metod man utvecklade i Porto Alegre. Den staden är ju berömd för den deltagande budgeten. I Belém fattar folket beslut om vad man ska göra i kommunstyrelsen med de medel som ska gå till investeringar. Inte hela budgeten alltså, det gäller just vad man ska göra i form av investeringar. Det varierar lite proportionerna. Det kan vara så att folk kan bestämma om 20 procent av investeringar i någon stad, på andra ställen kan det vara andra procentandelar av budgeten man fattar beslut om från folkets sida.

Det här har varit väldigt betydelsefullt för oss. Men det finns vissa motsägelser kan man säga. Den första motsägelsen är att man får människor som kämpar mot människor, eftersom det är begränsade resurser så börjar olika stadsdelar att kämpa sinsemellan. Hur mycket man än försöker arbeta med den här metoden med deltagande budget, man försöker ju utbilda ett kollektivt medvetande, det finns olika mekanismer för det som blir alltför långt att gå in på. Men jag vill säga att det finns olika mekanismer man använder sig av. Det finns alltså en sådan dynamik i det hela där vi får människor mot människor, stadsdel mot stadsdel, för det är inte stora resurser det handlar om. En stadsdel vill ha en skola och då kämpar man mot en annan stadsdel där man vill ha vatten och avlopp ordnade, på ett annat ställe kanske man vill ha en vårdcentral eller något liknande. Det finns motsättningar i det här. Det är det ena. Och den andra motsägelsen är svårigheten att få människor att se skogen för alla träd, vi har ju det här talesättet. För att människor ska förstå att det inte är nödvändigt att ha en vårdcentral i varje stadsdel utan vad som är nödvändigt är att ha en förebyggande sjukvårdspolitik. Det handlar om att få människor att inte bara tänka på det egna kvarteret och sina egna närmaste behov, utan att se till de kollektiva behoven som finns för staden som helhet.

Det var sökandet efter svar på de här motsägelsena som ledde till att vi utvecklade stadskongressen. I stadskongressen diskuterar man alltså inte procent satser och sådant utan politik. Där antar folket sjukvårdspolitiken för kommunen och man talar om man vill ha mer förebyggande sjukvård och så vidare. De stora politiska dragen. När det gäller utbildning antar man beslut om att inga barn ska hamna utanför skolan. Det ska vara målet för de fyra kommande åren, låt oss säga. I stadskongressen beslutar man att Belém ska vara den första staden i norra Brasilien att utrota vuxenalfabetismen. Folket ställer upp mål och breda politiska linjer. Sedan är det stadsförvaltningen som omvandlar det här till budgetsiffror. Sedan framläggs budgeten för stadsfullmäktige. Där ska man sedan

följa de beslut som fattas av stadskongressen. Stadsrådet går igenom budgeten och beslutar huruvida budgeten ifråga är förenlig med de beslut man fattat i kongressen tidigare. På det sättet arbetar vi nu i Belém. Vi har alltså inte kvar detta med den deltagande budgeten. Det var en viktig erfarenhet, men där fanns de här motsättningarna inbyggda.

Arbetarråden under hungerupproret 1917

Jag heter alltså Håkan Blomqvist, ansvarig utgivare för veckotidningen *Internationalen* och historiker på Södertörns högskola. Jag ska gå ut lite på den här bryggan som Luiz från Belém pratade om. Han pratade om en brygga till tidigare erfarenheter. Nu får vi inte bli patetiska och tycka att det enda svenskarerna har att bidra med på en sådan här konferens, det hände för nästan hundra år sedan. Utan man kanske kan tänka, att det jag nämner belyser något universellt och allmänt i helgens ämne. Det vi diskuterar nu på 2000-talet, är ingen gimmick, något som plötsligt fallit ner från skyarna, eller för att det varit ett tv-program med Lars Ohly, utan det har varit ett behov och en följeslagare till den folkliga kampen mot förtryck sedan mycket mycket länge.

Det handlar om att behovet av samhällsförändring och ibland behovet av överlevnad för fattiga och maktlösa människor, har krävt att den gemensamma sociala kraften kan sättas i rörelse genom demokratisk självorganisering underifrån. Det jag ska nämna lite om är perioden som Kjell nämnde inledningsvis, 1917 till 1921. Det är längesedan nu, men Europa upplevde då, liksom andra delar av världen, en folklig utmaning mot det etablerade borgerliga samhället utan motstycke. Det var en period när miljontals arbetare, soldater och fattiga människor i kölvattnet av första världskriget, följde det inledande mönstret från den ryska revolutionen som störtade tsaren. De sammanslöt sig i egna gräsrotsorgan, soldatkommittéer, fabriksråd och arbetarråd för att sätta kraft bakom sina krav på fred, mat, reglerad arbetstid och medborgerliga fri- och rättigheter. Men också för att i praktiken ta sig makt och utöva makt och inflytande. Ni har hört talas om sovjeterna i Ryssland 1917, arbetar- och soldatråd i Tyskland 1918, fabrikskommittéerna i Italien 1919, där det handlade om en självorganisering bland breda arbetande massor, som hotade den gamla ordningen.

Föredrag av Håkan Blomqvist, doktorand i samtidshistoria, Södertörns högskola.

Från den internationella konferensen om *Delta-gående Demokrati*, organiserad av Vänsterns Internationella Forum tillsammans med ABF Stockholm och Centrum för Marxistiska Samhällsstudier 9 – 10 oktober, 2004. ABF-huset i Stockholm. Transkriberad av Stefan Sjöberg. Redigerad av Eva Björklund, America Vera-Zavala.

Men som också, och det är anknytningen till det vi talar om idag, pekade mot andra sätt att organisera samhället; människors deltagande i beslutsmakten på ett helt annat sätt än i de hierarkiska, auktoritära, borgerliga representationssystem som vuxit fram på 1800-talet. Det var en självorganisering som kunde rymma ett perspektiv i riktning mot det som idag kallas deltagande demokrati, underifrån. Den här erfarenheten gjordes inte bara i stora länder som Ryssland, Tyskland, Ungern och Italien. Även i Sverige fick vi glimtar av dem. Men de erfarenheterna är som överasfalterade i historien, som bortsopade. I min historiebok i skolan stod det om 1917, att "irritationen mellan producenter och konsumenter" ökade. Följden av detta blev att regeringen Hammarskjöld, alltså högerregeringen, avgick. "Irritationen mellan producenter och konsumenter", det får verkligen en niondeklassare att grubbla över livet! "Detta måste jag läsa mer om!", tänkte man då, "irritationen!".

Det är våren 1917. Tsaren har störtats i Ryssland i en lavin av folklig revolution. På den tiden gränsade Sverige till Ryssland, för Finland tillhörde ju Ryssland då. Återverkningarna av den ryska revolutionsrörelsen spred sig snabbt till Sverige. Sverige stod utanför kriget, som vanligt höll jag på att säga, lyckligtvis. Men drabbades av livsmedelskris, hungersnöd och verkligt armod i arbetarhemmen. Det svenska samhället var ännu ingen parlamentarisk demokrati. Kungamakten var stark, rösträtten var införd för manliga medborgare men med stora inskränkningar. Egendom garanterade en starkare representation. I mars utbryter hungeroroligheter i samband med kvinnodemonstrationer och kvinnoupplopp i ett par städer i Sverige, Söderhamn och Norrköping. Det skedde ungefär som i Petrograd några veckor tidigare, den 8 mars, när hungerupplopp utbröt och kvinnor - som stod närmast sina barns hungriga magar och matborden - bröt sig in i brödbutikerna.

I april följs de här hungerupploppen av en hungerrörelse över hela Sverige. Den lilla "irritationen mellan producenter och konsumenter", handlade om en av de största folkrörelserna, när människor gick ut på gator och torg, som det här landet

upplevt. Hundratusentals arbetande män och kvinnor gick ut i demonstrationer, delegationer och uppvaktningar. Det var demonstrationer med krav på större brödransoner. Brödet var ransonerat. Det var också strejker på flera av de stora fabriker-
na. Det var inventeringar av böndernas och handlarnas förråd, gömde butikerna undan någonting? De här inventeringarna kunde ske som i Ådalen, i norra Sverige, där 10 000 arbetare drog ut på landsbygden och systematiskt inventerade vad bönderna hade i sina matkällare, för att kontrollera att de inte gömt undan livsmedel för att spekulera med. Det gällde också handelsmän, affärer och butiker, där man undersökte vad de hade. Man genomförde också tvångsköp. Det gick till så att kanske ett par hundra arbetare gick in i en affär och bad affärsinnehavaren att plocka ner från hyllorna vad han hade. Så tog man med sig det ut och betalade för det. Det är verkligen revolution på svenska! Men det var olagligt att göra det, för det var ransonerade varor och man hade inga brödkort. Det förekom också rena plundringar, ofta av kvinnor. Arbetarpressen kunde skriva om att dessa kvinnor inte förstod vikten av ordning och disciplin osv. Men de orkade helt enkelt inte höra sina barns jämmer. Det skedde plundringar av brödbutiker, potatisförråd, järnvägsvagnar på väg till Tyskland med potatis och andra livsmedel stoppades på linjen.

Av särskilt intresse på den här konferensen är hur man organiserade. Hur såg det ut i organisationsmening? Först och främst måste man nog säga att de spontana manifestationerna i allmänhet inte var särskilt organiserade överhuvudtaget. Det var liksom; ”följ med här tjejer så sätter vi oss på järnvägsräl-
sen!” Samtidigt ska man ha i åtanke att 1917 hade den svenska arbetarrörelsen varit organiserad i ungefär 30 år, med det socialdemokratiska partiet och en fackföreningsrörelse som omfattade ungefär 200 000 människor av Sveriges befolkning på 5 miljoner. Majoriteten, den stora delen av industriarbetarklassen, var organiserad i det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen vid den tiden. Mycket av organiseringen av hungerrörelsen utgick också från de existerande arbetarorganisationerna.

Det var ganska naturligt. Det var vanligt att fackföreningarna och de politiska arbetarorganisationerna på en ort sammanträdde och bildade en gemensam arbetarkommitté. De utsåg representanter, de olika fackföreningarna, socialdemokratiska partiet, ungdomsförbundet, och också syndikalisterna, SAC, som var ganska nybildat på den tiden och hade kanske 20 000 medlemmar. Så bildade de en gemensam arbetarkommitté, eller ett välfärdsutskott som det också kunde kallas. Välfärdsutskottet skulle ha som uppgift att driva fram hungerdemonstranternas krav, på olika sätt organisera kampen och även i praktiken försöka lösa livsmedelsbristen och livsmedelsfrågorna.

Arbetarkommittéerna kunde också väljas direkt på stormöten. Kommittén i Västervik, en liten småstad på östkusten, valdes av ett arbetarmöte med två tusen arbetare, män och kvinnor. De utsåg sina representanter på ett stort möte med handuppräkning, helt enkelt. Det här var kanske den mest omtalade av kommittéerna under 1917. Den tog successivt över mer och mer av styret av Västervik. Det började med att man demonstrerade och ställde krav på myndigheterna bl a på flera ransoneringskort. Man krävde stopp för indrivning av restskatter, stopp för militärövningar, för de var så kostbara. Frihet åt fångslade hungerdemonstranter, åtta timmars arbetsdag, löneförhöjningar och rösträtt. Den typen av krav.

Men man började också upprätta vad som kan kallas arbetarkontroll över samhället. Det innebar att man först och främst kontrollerade livsmedelsförsörjningen i staden. Kommittén kontrollerade att handlarna inte hamstrade, alltså samlade på sig för att sälja dyrt och att de inte förde ut livsmedel från staden utan arbetarkommitténs godkännande. Man införde en regel om att de som ville föra ut livsmedel ur Västervik, måste ha exportlicens från arbetarkommittén. Fiskarna var tvungna att fråga arbetarkommittén om de fick föra ut mört, ingen rolig fisk att äta egentligen, men på den tiden kunde det vara viktig mat för hungriga människor. Dessutom införde man kvalitetskontroll på livsmedlen. Man posterade ut arbetarkontrollanter i något som hette Holländska kvarn där man malde

brödsäden, på mjölkbyrån och flera andra håll. Dessa kontrollerade att handlarna och mjölnaren inte blandade i orenheter, drygade ut och så vidare för att sälja dåliga varor.

Man gick också in för priskontroll. Man tvingade handlarna i staden att gå med på en överenskommelse att man inte fick sälja sina varor till "oskäliga priser". Oskäliga priser var att göra oskäliga vinster. För att avgöra om någon försökte göra oskäliga vinster tvingades handlarna visa sina räkenskapsböcker för arbetarkommittén. Den kunde säga att nu tjänar du för mycket här, vi är alla fattiga så det där går inte. På det sättet kom man att kontrollera priserna.

Man kom också att kontrollera ordningsmakten, kan man säga. En ordningsmakt som vanligen gick ganska hårt till väga även på den tiden. Polismästaren frågade arbetarkommittén, "hur gör vi med ordningens upprätthållande"? Arbetarkommittén klargjorde att det nog var bäst att hålla poliserna inne på stationen, så skötte arbetarkommittén ordningen. Arbetarkommittén utsåg ordningsmän som patrullerade i staden, och såg till att de "halvvuxna pojkarna" som det brukade kallas, inte spöade upp välbeställt folk. Framförallt såg de till en annan sak, och det är också "revolution på svenska", att det inte fanns någon alkohol att dricka. De såg till att det blev torrlagt, rusdrycksförbud, i staden. Länsstyrelsen erbjöd borgmästaren i Västervik militär trupp. Militär trupp sattes in mot hungeroroligheter på många håll i landet förstås. Borgmästaren frågar arbetarkommittén: "ska vi ha militär trupp hit till Västervik?" Nej, svarade arbetarkommittén, vi sköter ordningen här. Så borgmästaren telegraferade tillbaks, nej det behövs ingen militär trupp, arbetarkommittén sköter ordningen i Västervik.

Successivt tog arbetarkommittén över förvaltningen i den här staden. Ni ska komma ihåg, det här var 1917, innan Sverige hade allmän rösträtt. Här var det de lägre skikten i samhället som på ett allmänt möte valde sin egen lilla kommunala regering, som började ta över kontrollen över samhället i Västervik. Allt från organiseringen av livsmedelsförsörjningen, livsmedelskvaliteten till ordningens upprätthållande.

Den här typen av rörelse ägde rum över hela landet. På ett 40-tal orter bildade man arbetar- eller hungerkommittéer. Ibland var de bara priskontrollkommittéer, ibland kanske de bara kontrollerade handlarnas förråd, ibland tog de över en del av maktbefogenheterna. I allmänhet gick det ganska lugnt till. De lokala myndigheterna accepterade under trycket av folkrörelsen. Men det kunde också gå till konfrontationer. Jag tänker på kamraten från Belém som talade om högern som inte tvekar. Det är sådant som försvunnit från våra svenska historieböcker, ”blodbadet på Gustav Adolfs torg” och andra händelser under den här tiden. En viktig motåtgärd från arbetarrörelsens sida var bland annat att de värnpliktiga soldaterna gick över till hungerdemonstranternas sida. Och att man bildade gemensamma kommittéer, soldater och arbetare, för att fraternisera mellan soldater och arbetare, och hindra att soldaterna sattes in mot hungerdemonstranterna och arbetarråden. I det läget sattes istället en civil borgerlig beväpnad skyddskår upp i Stockholm under ledning av en överste Gyllenpalm. Svaret från de socialistiska ungdomsrörelserna var ”röda arbetargården”. Ungdomsrörelsen hotade helt enkelt med beväpning.

Vad hände med den här rörelsen? Egentligen undertrycktes den inte, även om det förekom sådant också. På något håll i landet, under sågverksoroligheter på Seksarö utanför Haparanda, tog arbetarna över vapnen från militären. På andra håll fängslades folk och rörelsen underkuvades. Men egentligen var det dels så att livet blev lite bättre under sommaren. I Sverige äger inga revolutioner rum på sommaren. Då blir även det röda Ådalen grönt, som författaren Göran Palm sa.

Men dels var det också olika perspektiv i arbetarrörelsen. Det socialdemokratiska partiet splittrades våren 1917. Det gamla partiet ville kanalisera hela rörelsen till höstens val. Det nya socialdemokratiska vänsterpartiet tillsammans med syndikalisterna, hade lite oklara och dimmiga begrepp om var rörelsen skulle ta vägen. För syndikalisterna blev det viktigt att inte bry sig om valet till hösten utan man skulle ägna sig åt livsmedelsfrågorna lokalt. Vänsterpartiet hade lite olika uppfattningar

men i praktiken tog intresset för valet över på arbetarsidan hösten 1917. Den svenska högerregeringen föll, socialdemokraterna bildade regering tillsammans med liberalerna. De första stegen togs mot genomförandet av parlamentarisk demokrati i Sverige. Det tog ett helt år. För först inträffade den tyska revolutionen i november 1918, den bortglömda idag. Det var med den som den här rådsrörelsen och demokrati underifrån och sådana idéer svepte över Europa. Då kom också vänstern i Sverige att resa paroller av typen ”Bildat överallt arbetar- soldat- och bonderåd”.

Men då var den mest stormiga perioden redan över i Sverige, kan man säga. Då hade högern gett med sig och parlamentarisk demokrati fått sitt genombrott. Dörren öppnades för den representativa demokratin med alla möjligheter för samhällsutveckling och sociala reformer som låg i den. Men den stängdes samtidigt för lång tid mot demokratiska försök till självorganisering utanför partisystemet. Med undantag för de stora folkrörelserna som fackföreningar, kooperation, bildningsrörelse, Folkets Husrörelsen och idrottsorganisationer. Det var dit mycket av den här självaktiviteten underifrån kom att kanaliseras, och lämnade över politiken till det partisystem som såg sin början under de här åren. Och idag brottas vi med den begränsningen.

En omfördelande demokrati

Budgetprocessen har gjort skillnad. De flesta man talar med, inklusive de som aldrig engagerat sig i DB, säger att Porto Alegre är en stad som förvandlats. Processen har inte bara genererat deltagande och kunskap utan har också skapat avsevärda förändringar i livskvalité för alla – inte bara dem som engagerat sig. Porto Alegre höjs till skyarna i landet affärstidningar, det anses vara en bra stad för investeringar och handel. 1989 levde nästan halva befolkningen utan tillgång till rinnande vatten, i hus utan fungerande avloppssystem och i områden utan asfalterade vägar och utan tillgång till kollektivtrafik. Idag ser det annorlunda ut. Under åren av Deltagande Budget har 67 nya skolor byggts, 97 procent av befolkningen kan läsa och skriva och 1998 var det bara 0,97 procent som hoppade av skolan. Över 80 procent av befolkningen i Porto Alegre har idag tillgång till fungerande avloppssystem. I stort sett alla har tillgång till rinnande vatten och alla har tillgång till sophämtning. Över 200 km väg har asfalterats under åren.

I en artikel pratar Raul Pont om alla de framsteg som kan skönjas. ”Utgifter till områden som kultur, evenemang och turism har femfaldigats, vad gäller utveckling har utgifterna till social service fyrfaldigats, till ekonomisk utveckling trefaldigats och till stadsförnyelse [urban utveckling] tvåfaldigats.”¹ Det är med andra ord dessa områden som medborgarna engagerade i Deltagande Budgeten har velat prioritera. Kommunens inkomster har inte ökat nämnvärt under de senaste åren som budgetprocessen pågått och utvecklats. Det har skett en förändring i hur distributionen ser ut, vilka grupper och områden som gynnas av kommunens politik, och generell välfärd med en stark offentlig sektor gynnar bevisligen de allra flesta.

Budgetprocessen i Porto Alegre har deltagande demokrati som medel men dess främsta mål är att öka omfördelningen och på så sätt öka välfärden för alla. Till skillnad från en mer

Ur kapitel 4 i boken *Deltagande demokrati* av America Vera-Zavala, utgiven 2003 av Agora.

traditionell välfärdsmodell, som Sverige, där enbart de politiska partierna har formell makt att besluta hur omfördelningen ska se ut är det i Porto Alegres fall medborgarna som bestämmer. Det är deltagandet som är förutsättningen för att processen ska kunna fungera. Resultatet är inte främst deltagandet i sig utan en bättre omfördelning, en distribution av det samhälleliga ägandet som ökar via en förändring av beskattning och avgifter.

Politik är ett verktyg för förändring och den neoliberala tanken på en minimal stat för att minska de statliga interventionerna och stärka civilsamhällets visar sig inte stämma. Den av borgerligheten så hyllade civilsamhället kan vara starkt ändå. Det finns alternativ. Budgetprocessen blir således det som visar att politikens roll fortfarande är central. Däremot visar den också behovet av att partier och politiker mer anpassar sin roll till att föra ut beslutsfattande än att berätta vilka beslut de fattat. Att stärka människors roll som politiska aktörer istället för att påvisa sin egen förträfflighet.

Restinga - från inget till allt

”Det här är vår strand” stod det på en stor skylt invid simbasängen sommaren 2002 då jag besökte Restinga som ligger i södra Porto Alegre. I ett område där de allra flesta inte har råd att åka på semester är det viktigt att just ha en egen strand. Brasilien är ett land där man återfinner simbassänger exklusivt i de rikas trädgårdar eller för fotbollsspelarna på stadion inte i fattiga bostadskvarter.

Restinga har en väldigt speciell historia. För omkring 20 år sedan – under militärdiktaturen – bestämde sig den dåvarande lokala regeringen att den skulle samla ihop alla fattiga och socialt utslagna i Porto Alegres centrum och bokstavligen slänga ut dem där de inte var i vägen. Sagt och gjort. Restinga blev området dit de vräktes. Ett område där det inte fanns någonting, inga hus, inget rinnande vatten, ingen el – ingenting. En buss gick på morgonen in till stadens centrum och en tillbaka på kvällen, en timmes bussresa på icke asfalterade vägar. Idag är Restinga något helt annat, tack vare människors engagemang

och budgetprocessen som gav dem möjligheten att kanalisera sitt engagemang och sina krav. Nuförtiden reser man på asfalterade vägar hela vägen ut till Restinga och kollektivtrafiken fungerar dygnet runt. Det finns hus, rinnande vatten, el men också en polisstation, en brandstation, en sportanläggning och en simbassäng. Det är fortfarande ett fattigt område med mycket sociala problem – men de ombesörjs idag av stolta medborgare som vet vad de har rätt till.

”Allt vi har här har vi tillkämpat oss genom budgetprocessen”, säger Sergio Campos en gräströtsledare i Restinga. En kort brunbränd mestis som har varit aktiv i de flesta strider i sitt område. Idag arbetar han för lokalradion. Sergio Campos var med bland dem som startade upp en av de första fabrikerna för sopåtervinning – det enda sättet för de riktigt fattiga att skaffa sig en inkomst. Det vanliga tillvägagångssättet är att gå omkring med kärror på gatorna och plocka upp sopor och kartonger för att sortera, paketera och sälja som återvinning. Sergio Campos gjorde detta till en kollektiv process, han organiserade en grupp som satte igång en fabrik där hela processen utfördes. Genom kommittén för ekonomisk utveckling fick de loss pengar för att utveckla infrastrukturen på fabriken. Över 50 människor, framförallt kvinnor får idag sin försörjning från den fabriken och många fler liknande fabriker har startats, i Restinga och i andra delar av staden. Kooperativ där man arbetar, får sin försörjning men också har möjligheter att gå alfabetiseringskurser, för dem som inte kan läsa och skriva och kortare utbildningar – för även de fattiga har rätt till förkovring. Deltagandet här är högre än på andra håll. ”Det är ett privilegium att bo i ett område där deltagandet är så högt – där jag kan se att min granne kämpar. Deltagandet är högt för att folk vet att om de organiserar sig kan de vinna saker, och det gör de också”, säger Sergio Campos. ”60 procent av invånarna är engagerade i någon form av rörelse, allt från sportklubbar, budgetprocessen till sambaskolan – en av de bästa som Porto Alegre har att erbjuda”, understryker han stolt.

Delegater och rådsmedlemmar - ombuden i den deltagande demokratin

Uppemot 50 000 människor beräknas årligen delta på olika möten inom ramen för budgetprocessen. Förutom de officiella mötena, organiserade av den lokala regeringen tillsammans med medborgare, ordnas det en mängd andra möten, en del är direkt demokratiska på gräsrotsnivå, andra med representanter på gräsrotsnivå – även i Deltagande Budgeten väljer man ombud och röstar på personer. Det är en av anledningarna till att kalla det för deltagande demokrati snarare än direkt demokrati, det direkta har sina organisatoriska och politiska begränsningar. Det direkt demokratiska måste oundvikligen kopplas starkt till ett geografiskt, oftast litet, område och kan ha en utnötande effekt på deltagarna. Det krävs att de alltid är med istället för att ges möjligheten att delegera. Att delegera har som effekt att fler områden kan täckas upp och mer kan stå under folklig och demokratisk kontroll. I budgetprocessen ingår det att välja delegater och rådsmedlemmar som får ta ett större ansvar än andra. Delegater har till uppgift att följa budgetprocessen och tillsammans med rådsmedlemmarna ansvara för att det hålls möten i regionerna och kommittéerna och att kommunikationen fungerar både från officiellt håll till medborgarna men också från medborgarna tillbaka till både stadshus och borgmästare. Delegaterna träffas i delegatrådet och är också skyldiga att delta på de möten som rådsmedlemmarna månatligen organiserar i regionerna och kommittéerna. Rotationen är hög bland dem som väljs. 62,9 procent av delegaterna år 2000 hade bara utsetts en gång, samma siffra för rådsmedlemmarna var 54,5 procent

”I den här processen vet representanterna vad medborgarna tycker.” Raul Pont, ledande i PT och före detta borgmästare i Porto Alegre berättar att en central idé är att visa att det är möjligt skapa en demokrati som är bättre och kvalitativt högre än den representativa demokratin, med dess byråkratiserade partier, maktdelegeringen på fyra år med representanten som lovar saker och sedan “glömmer” vad han lovat. Här byts en rådsmedlem ut om han inte gör vad han borde göra.

Rådet för Deltagande Budgeten (RDB) är den viktigaste valda instansen i budgetprocessen. Varje region och kommitté väljer två ledamöter och två suppleanter. Ytterligare två förbund har rätt att utse ledamöter och närvara med yttrande- och rösträtt; SIMPA som är fackföreningen för dem som arbetar inom den kommunala administrationen och UAMPA som är organisationen för bostadskvarter i Porto Alegre. Representanterna från det lokala styret närvarar med yttranderätt men inte rösträtt. Rådsmedlemmar och tjänstemän turas om att sitta ordförande för mötena.

Rådsmötena hålls i en av stadens med älskade platser, Mercado Publico, en gammal kolonial byggnad där man kan äta glass, lyssna på samba, köpa maté, regionens traditionella té, ost och kött. Här träffas rådsmedlemmarna varje tisdag året om mellan 18.30-20.30 i sal 10. Mitt i centrum på offentlig plats i ett rum stort nog för att inhysa de 48 ledamöter rådet består av, tjänstemän och åhörare, träffas rådsmedlemmarna. På tavlan i rummet skriver Rådets sekreterare upp varje region och distrikt och vilka ombud som är närvarande. En rådsmedlem får inte vara frånvarande för många gånger för då tappar han eller hon sitt mandat.

Kaos, tänker jag på det första mötet jag deltar på. Ljudet av bilarna utanför, den tropiska värmen, den blandade gruppen av människor och avsaknad av modern teknik skapar detta intryck, men när man har satt sig ner och lyssnat förbyts intrycket kaos mot beundran. Beundran för att den politiska debatten hålls på en sån hög nivå. Beundran för den anda av seriositet och respekt som rummet andas, mot varandra, mot gäster som alltid får en varm applåd, uppskattande blickar. De frågar ofta studenterna, journalisterna eller vem det än må vara som är på besök om man har förstått – ofta utan att kunna något annat språk än portugisiska. Beundran för den mångfald av människor som finns i rummet, vita, svarta, mestiser, unga, gamla, medelålders, kvinnor, män. På mitt första rådsmöte pratade jag med en polis, en kvinna som var workout instruktör och superfeminist, en äldre svart kvinna som sålde mackor på

gatan, en ung svart kille som jobbade med social utslagning i favelas och en vit medelålders man från Restinga som var utbildad advokat. Ingen av dem hade passat på TV eller resten av den snäva värld som reserveras för "politiker". En väldigt respekterad gräsrotsledare som är rådsmedlem har talfel; han pratar med gäll röst och hans ansikte är delvis deformerat. Inte skulle han kunna sitta likt en "stylad" Leijonborg på TV. De andra är för vita, eller för svarta, för unga eller för gamla eller helt enkelt kanske för genuina i sitt representantskap för en process som har bett dem framföra demokratisk valda beslut, inte prata om vad de tror att medborgarna tycker.

Rådsmedlemmarna är inte där i egenskap av att de på ett framgångsrikt sätt har fiskat röster eller har karisma. Det är ett hedervärt och ansvarsfullt uppdrag att vara rådsmedlem, men också ett betungande arbete som de utför helt gratis, inte ens pengar till bussen får de – och då finns det människor i Porto Alegre som faktiskt uppger att ett skäl för att inte engagera sig i Deltagande Budgeten är att de inte har råd att betala bussen till mötena. Både deltagarna och den lokala regeringen har alltid varit överens om att det är viktigt att inga som helst korrup-ta eller gunstlingssystem får uppstå eftersom DB-processen alltid anklagas för att vara en PT-fasad. Det har sitt pris, speciellt när bussen är för dyr.

I Porto Alegre är delegaterna och rådsmedlemmarna både representativa och representerar. En delegat och en rådsmedlem väljs efter sin förmåga att representera sin stadsdel och för sin kapacitet att framföra deras åsikt, vilja och beslut. Förtroende är nyckelordet och grundläggande i hela processen. Om förtroendet visar sig vara felriktat finns det en lösning i DB:s stadgar. a) En rådsmedlem kan när som helst få sitt mandat återkallat av delegatforumet i regionen eller i temakommittén. b) Minst 2/3 av de närvarande på delegatforumet måste rösta för ett återkallande. Det måste vara minst 50 procents närvaro.³ Samma sak gäller om uppdraget vansköts. 1d) Den region, kommitté eller organisation som inte representerats av sina rådsmedlemmar på fem efterkommande möten eller åtta

alternerande kommer få sitt mandat återkallat och bli ersatt med suppleanten.

Oppositionen är kritisk till hur Deltagande Budgeten har förändrat representationen och representativiteten. ”Det är bara fattiga som deltar, varken medel- eller överklassen deltar, säger representanter från UAMPA till mig. De menar också att ledarrollen blir förvrängd. ”Deltagande Budgeten dödar organisationer och deras ledare, ledarna förlorar sin roll som representanter och därmed drar man undan styrkan från representationen.” En lokal parlamentariker för högerpartiet PMDB är också orolig: ”de valda delegaterna eller rådsmedlemmarna har inte samma legitimitet [representativitet, min anmärkning] som vi parlamentariker, många fler röstar för mig än för en rådsmedlem”, säger han.³

Den Deltagande Budgeten i Porto Alegre handlar om att blanda representation med deltagande. Man har å ena sidan en budgetprocess där medborgarna fattar beslut och å andra sidan ett folkvalt parlament och en borgmästare som också fattar beslut. Budgetprocessen är en parallellmakt men det finns inget krav på att det ena måste ”dö ut”. Efter över 13 år av deltagande demokrati finns det inga krav på att det parlamentariska systemet måste upphöra. Det är i själva verket den konstanta maktkampen om konkreta beslut som anses vara den intressanta – just på grund av de spänningar och konflikter som den genererar. Det finns en vilja att lösa konflikter och hela tiden gå framåt snarare än att skapa en ideologisk konflikt kring den deltagande eller den parlamentariska demokratins varande eller icke varande.

Vilka är det då som deltar i budgetprocessen? En mångfald skulle det enkla svaret bli. Det är omöjligt att föra statistik över alla möten och alla deltagare i DB. Alla de små förberedande mötena och alla samtal i kvarteret är kanske de viktigaste men också de mest osynliga. Ungefär 50 000 människor beräknas årligen delta i någon av DB:s faser. På DB:s mer officiella möten räknar man in folk och olika forskningsgrupper har under årens lopp fört bok över intressant information. År 2001 deltog

21 805 människor på mars och april månads stormöten. Utifrån detta har en organisation, Cidade, som forskar kring budgetprocessen, publicerat en skrift som heter just "Vilka deltar i den deltagande budgeten?"⁴ Det är den andra skriften, den första publicerades 1998 och den andra år 2000. Det som är tydligt är att det är arbetarklassen, i bred bemärkelse, som deltar mest.

Det är främst människor från lägre socialgrupper med lägre löner som deltar. Andelen kvinnor och svarta är hög. År 2000 var 58 procent av deltagarna kvinnor (51,5 procent 1998, 47,2 procent 1995). 62,3 procent av deltagarna var vita, 20,9 procent var svarta år 2000. Av de svarta deltagarna var 63,6 procent kvinnor. Åldersfördelningen är jämn. 17,6 procent var mellan 16-25 år, 16,4 procent var mellan 26-33 år, 20,4 procent var mellan 34-41, 18,6 procent mellan 42-49 och 25,9 procent var över 50 år. De fattigaste grupperna var väldigt väl representerade. 30 procent av dem som svarade på enkäten menade att de deltog i Deltagande Budgeten för att bidra till sitt lokalsamhälle. 26,7 procent svarade att de ville driva specifika frågor och 23,3 procent för att de ville utöva sina rättigheter som medborgare. Förtroendet för de valda ombuden är hög därför att de för fram och respekterar det som lokalsamhällena efterfrågar. Endast 1,1 procent ansåg att detta aldrig skedde. Genom Deltagande budgeten har man på ett annorlunda sätt tagit sig an den parlamentariska demokratins främsta problem; att de folkvalda varken anses representera eller vara representativa.

Det mest positiva med budgetprocessen, eller åtminstone det allra första folk nämner när man frågar vad som är det bästa är att det är medborgarna som fattar besluten. Det vanligaste ordet för att beteckna mångfalden som deltar i budgetprocessen är "folket". "Det är viktigt att se att de som utgör deltagandet i processen är folket. Det var PT som införde Deltagande Budgeten men de som organiserar sig och ställer krav är folket", säger Sergio Campos gräsrotsaktivisten från Restinga. Han fortsätter; "genom Deltagande Budgeten har folket vunnit sin suveränitet. Suveränitet är ingenting som är knutet

till ett geografiskt territorium eller nationalstaten, regionen eller kommunen, det är något som kommer från folket”.⁵ Och att ge makt till medborgare innebär också att man litar på sina medborgare.

Kvinnor och kompetens

Historien om demokrati har alltid varit männens historia. Demokratin har varit deras, att delta i, fatta beslut med och bestämma över. Från antikens Grekland, till Rousseaus tankar om republiken till liberalismens frihetsideal har männen varit aktörerna i demokratin. De gamla grekerna samlades på torget för att under förfinat retoriska diskussioner komma fram till vad som var bäst för samhället. På torget stod bara grekiska egendomsägande män. En majoritet av befolkningen, kvinnorna och slaverna, var förpassade till att eventuellt bli en del av retoriken men aldrig demokratin. I Rousseaus republikanska idealsamhälle var det de som levde i samhället – och endast de – som skulle stifta lagar. En lag som inte ratificerats av folket var ingen legitim lag. Men folket – det var männen. Liberalismen skulle utveckla det demokratiska system som vi lever under idag. Kärnan i liberalismen är att säkra frihet åt individen och skydda egendomsrätten. Individen var den vite-egendomsägande-manlige individen. Det borgerliga representativa demokratiska systemet utgick från mannen. Inte heller Marxismen ska förskonas från kritik. Subjektet i Marxismens tänkande är arbetarklassen, oftast sedd som den vita industriarbetande arbetarklassmannen.

Nästan alla ideologier har sina feministiska alibin. Republikanismen hade Wollstonecraft som ville befria kvinnorna genom att ge några av dem pigor. Liberalismen har J S Mill som ansåg kvinnors deltagande nödvändigt för samhällets och demokratin utveckling, så länge de fortsatte att utföra det oavlönade arbetet i hemmet. Marxismen hade sin Engels som i *Familjens, privategendomens och statens ursprung* beskrev familjen där mannen var ”borgaren, kvinnan representerar proletariatet”. Trots denna slagkraftiga analys blev slutsatsen ingen annan än att kvinnorna tillsammans med männen skulle föra klasskamp för att krossa kapitalismen – för endast då skulle även kvinnorna bli fria. Ingen erkände kvinnans egen plats i demokratin.

Ur kapitel 7 i boken *Deltagande demokrati* av America Vera-Zavala, utgiven 2003 av Agora.

Historien om alla hittillsvarande tillfällen då kvinnan tagit plats i demokratin är historien om kamp. 1900-talet är det århundradet som kvinnor började erkännas inför lagen, med demokratiska skyldigheter och rättigheter, de allra flesta åtnjöt den inte förrän i slutet på detta århundrade. Inte förrän de senaste 20 åren har alltfler länder infört liberal representativ demokrati med lika demokratiska rättigheter för både män och kvinnor. Inte förrän alldeles nyligen, nästan 2500 år efter den atenska demokratin har en majoritet av befolkningen rösträtt. Länge ansåg man att kvinnor inte var kompetenta att delta i demokratin. Idag deltar kvinnor och systemet har bevisligen blivit bättre genom vårt deltagande.

Kompetens är ett argument som ofta användes mot kvinnor och deras rätt att delta på lika villkor. Idag används det inte bara mot kvinnor utan allt oftare mot alla i samhället. Är medborgarna kompetenta nog att fatta beslut om vissa saker? Självklart kan man tycka att folk är för korkade för att fatta beslut om vissa saker, för oinsatta, för okunniga, visst skulle säkert vissa politiker vilja ha ett annat folk, eller tycka att folk inte vet sitt eget bästa. Om man ser på medborgare endast som röstboskap, får som ska vallas eller som en okunnig pöbel så är invändningen mot folkomröstningar eller deltagande demokrati förställic. Min utgångspunkt är en annan. Människor är för det mesta mycket mer kompetenta än vad man kan tro, och om röstningstillfället föregås av en seriös och läroric debatt så är det inga problem. Dessutom är rätten att rösta grundläggande. Om det finns politiker som anser att människor inte är tillräckligt kompetenta så är det deras uppgift att höja den kompetensen.

Folkomröstningar kan vara väldigt positiva. De kan också skapa uppgivenhet då folkvalda ändå underkänner människor rätt att bestämma. Innan folkomröstningen om EMU gick statsminister Göran Persson ut och deklarerade att om det blir ett nej så får man helt enkelt rösta om, inte med en gång men om ett par år. När Irland röstade nej till Amsterdamfördraget fick befolkningen snabbt höra att det hade röstat fel och en ny folkomröstning hölls skyndsamt efter "det felaktiga beslutet". När

Danmark röstade nej till Maastricht fick det ett nedbantat fördrag att ta ställning till två år efteråt. När den svenska regeringen insåg att utgången av kärnkraftsomröstningen inte skulle bli som den ville fick slaget mellan ja och nej plötsligt en tredje linje – nja. Med den bakgrunden är det ju tämligen begripligt att människor frågar sig vad det spelar för roll, och faktiskt kommer fram till att det inte spelar någon roll. Om folkomröstningen om EMU egentligen handlar om vi ska gå med nu eller sen kanske det känns som ett förlorat slag för dem som, för tillfället, aldrig vill gå med.